

G'O'ZA O'SIMLIGINING KELIB CHIQISHI VA TURLARI

Ahatova Dinara Asomiddinovna

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti

Agrokimyo va agrotuproqshunoslik ta'lim yo'nalishi

1 bosqich talabasi

91-814-70-30

dilnuraahatova@gmail.com

Tog'aymurodov Quvonchbek Bobomurod o'g'li

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti

Agrokimyo va agrotuproqshunoslik ta'lim yo'nalishi

1-bosqich talabasi

quvonchtogaymurodov2@gmail.com

Annotatsiya. G'o'za o'simligi gulxayridoshlar oilasining *Gossypium* avlodiga mansub. G'ozaga 2000 yil ilgari "GOSSYPIMUM" deb nom berilgan. G'o'za — [gulxayridoshlar oilasiga](#) mansub [o'simliklar turkumi](#); [paxta tolasi](#) olish uchun ekiladigan texnika ekini. 3 ta kenja turkum (*Gossypium*, *Karpas*, *Sturtia*)ni o'z ichiga oladi. Bular [bir yillik](#) va [ko'p yillik butalar](#), [daraxtlar](#) hamda tropik mintaqa buta va o'tlaridir. G'o'za turkumida [xromosomalar](#) soni [diploid](#) ($2n = 26$) va tetraploid ($2n = 52$) bo'lgan turlari bor. [Genomining](#) tarkibiga ko'ra ular 6 guruhga (A, V, D, S, Ye, G') bo'linadi. Tetraploidlarda genomi AD. Turlar guruhlar ichida oson, guruhlar o'rtasida esa qiyin chatishadi yoki duragaylarning to'liq bepustligi kuzatiladi. Jahonda g'o'za 80 dan ortiq mamlakatda yetishtiriladi. Asosiy paxta yetishtiruvchi mamlakatlar: Xitoy (3,7 mln.ga, 30,6 s/ga, 11,4 mln. t), AQSH (5,4 mln. ga, 17,5 i/g'a, 9,5 mln.t), Hindiston (9,0 mln.ga, 6,9 s/ga, 6,2 mln.t), [Pokiston](#) (2,9 mln.ga, 15,3 s/ga, 4,4 mln.t). Shuningdek, [Braziliya](#), [Turkiya](#), [Misrda](#) ham katta maydonlarni egallaydi.

Kalit so'zlar. Navlar, urug'ning unishi, vertusillyoz ildiz, g'ozazararkundalari, ostki gulkosachalar.

G'ozamadaniy o'simlik sifatida Hindistonda bundan 5500-600 yil avval Xitoyda 3000-3500 yil ilgari O'rta Osiyoda 2200-2500 yil oldin ekila boshlagan.

1. Jaydari g'ozako'saklari mayda tolasi mallarang qisqa va dag'al. Vatani Afrika Hozirgi vaqtda uni faqat tajriba maydonlarida uchratish mumkin.

2.Meksika g'o'zasi Ostki gulkosachabarglari 3 ta kosacha barglari 5 ta gullari yakka yirik gultoj barglari och sariq gultojbarglari och sariq tupi qizil dog'siz ko'saklari yirik 4-5 ta chanoqlari tolasi mayin,oq ba'zan qo'ng'ir rangda vatani Markaziy Amerika Barbados

3.Misir g'o'zasi ostki gulkosachabarglari *1-rasm. G'o'za bargi va gulining ko'rinishi*
3 ta gullari yakka yirik kosachabarglari sap-sariq limon rangda ko'saklari yirik 3-4 chanoqli yaxshi ochiladi.Tolasi uzun ipakka o'xshash mayin och sariq vatani Janubiy Amerika.

Yurtimizning turli viloyatlarida g'o'zanin 36 navi o'stiriladi. Andijon 35 navi.Poyasi mustahkam yotmaydi poya va barglari o'rtacha tukli ko'saklari o'rtacha.Ovalsimon chigiti o'rtacha tukli kulrang tolasi oq rangli o'suv davri 120-125 kun. Bitta ko'sagidagi paxtaning vazni 6,2 gr tolasing uzunligi 34-35mm uzulish kuchi 28,6 gr pishiqligi 4,9-5,0 gk.Metrik nomeri 58 80-59 50 tola chiqishi 36,8-37,2 2 foiz Mikroneyni 4,8 -4,9 1000 dona chigit, og'irligi 119-125 gr tolasi sanoat tipiga mansub. Surxon 103 navi yuqori tezpisharlik hosildorlik va tola chiqimiga ega.Hosil elementlarini yuqori darajada to'plash va ko'saklarni erta muddatlarda ochilishi evaziga 1-oktabr muddati gacha hosilni yig'ishtrib olish imkonyatitini beradi.

Fuzarioz vilt kasalligi garmasee va vilt kasalligi suv tanqisligiga bardoshli poyasini ixchamligi hisobiga ko'chat sonini oshirish va qo'sh qator usulda ekishga tavsif etiladi.Mashina termiga moslashgan mamlakatimz hududida Surxondaryo viloyatida ekishga uchun tavsiya qilingan

2-rasm .Paxta ekilgan dalaning ko'rinishi

Istiqlol-14 navi. Nav o'rtapishar nihollari unib chiqqandan birinchi ko'sagi ochilmaguncha bo'lgan davr 110-120 kun poyasi baquvvat yotib qolmaydi. Ko'saklari vazni 6,0-6,4 g cho'zinchoq ovalsimon shaklda tumshuqchali yashil rangda asosan 5 chanoqli yetilganda erkin ochiladi paxtasi to'kilib ketmaydi. Tolasining sanoat tipi IV bo'lib, tola rangi oppoq, chiqimi 37-38% uzunligi 34-35 mm, tola pishiqligi 4,4 g mayinligi 6100-6400 mn, tolani uzilishi uzunligi 29 g\k tekis mikroneyri 3,9-4,4.

O'rtacha doimiy uzunligi 1,20 ga teng 1000 dona chigit vazni 110-115 g bo'lib qalin kulrang tuklanishga ega navning o'rtacha hosildorligi 36-42 s\ga teng. G'o'za seleksiyasi va urug'chiligi ilmiy tadqiqot insututida yaratilgan mamlakatimiz hududida Andijon viloyatida ekish uchun tavsiya qilingan. Chigitni eng qulay muddatlarda va qisqa vaqtlarda ekish paxta hosilini ertachi bo'lishining kafolatidir. Viloyatning shimoliy tumanlarida dalaga borona va mola bosilib chigit ekishga yer tayyorlanadi. Janubiy tumanlari sharoitida sug'orilgan dalalar yetilishi bilan g'ildirakli traktorlar yordamida uzunasiga borona bosiladi va chigit ekish boshlanadi. Urug'lik chigitlari ekish oldidan turli xil preparatlar bilan dorilanadi.

Yosh nihollarni chigit qobig'idagi va tuproqdagi gommaz ildiz chirish va boshqa kasalliklarni qo'zg'atuvchilardan himoya qilish uchun qo'llaniladi. Dorilangan chigitlar ekilgan dalalarda ushbu kasalliklar deyarli uchramaydi. G'o'za qator orasiga ishlov berish tadbirlariga kultivatsiya, egat ochish, oziqlantirish, chopiq kabi agrotexnik tadbirlar kiradi. Chopiq va o'toq qilish dalani

begona o'tlardan tozalash va o'simlik atrofini yumshatish, tuproq zichligini kamaytirish maqsadida o'tkaziladi. O'toq va chopiq dalaning sharoitiga ko'ra 3-5 marta o'tkaziladi. Yaganalash jarayonida sog'lom va yirik nihollarni qoldirib nimjon va mayda sarg'aygan, kasallangan o'zimliklarni olib tashlash kerak bo'ladi. G'o'zaning o'sish davri boshlanishida ildizi uncha rivojlanmagan yosh nihollari oziq moddalarga muhtoj bo'ladi. Buning uchun karbamid, ammiak selitrasi, ammiak suvi yoki boshqa o'g'itlar turlarini suvda ertitib qo'l yoki traktor yordamida yosh g'o'za nihollariga purkash kerak bo'ladi. Eritma holida purkalgan o'g'itlar g'o'zaning o'sishi va rivojlanishi taminlaydi.

Madaniy o'g'itlar suspenziyasini g'o'zaning o'suv davrida bir marta emas, 2-3 marta qo'llansa hosil 2-4 s oshadi. G'o'zadan yuqori hosil yetishtrishda sug'orishning ahamiyati katta. Birinchi suvni g'o'zaga kechroq berilgani ma'qul. G'o'zaning Buxoro navlari erta bahorda g'ovlab ketadi. Barglar ko'payadi va yiriklashadi, hosilga zarar keltiradi. O'simliklarning suvga bo'lgan talabi havo haroratiga yog'ingarchilik miqdoriga tuproqning mexanik tarkibiga yerning yumshoqligiga o'simlik ildiz tizmiga bog'liq bo'ladi. Paxta hosilini oshirish uning sifatini yaxshilashda zararkunandalarga qarshi kurashish kerak. Chunki zararkunandalar g'o'zaga katta zarar yetkazadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'raqulov B., Mirzayev Sh. Sug'orish texnologiyalari va ingichka tolali paxta navlari hosildorligi. //O'zbekiston qishloq ho'jaligi j. -2001. - № 3. - 36-38 b.
2. Rajabov T.YA., Omonov N.S. Istiqbolli Qarshi-9 g'o'za navini parvarishlash texnologiyasi. Toshkent. – 2003. - 108-111 s.
3. Nazarov R.S., Yaqubov M., Ziyoev Z. G'o'zaning yangi navlariga fosforli qo'llanilganda. //O'zbekiston qishloq ho'jaligi j. Toshkent. – 2002. - № 3. - 49 b
4. Tojiyev M., Qurbonova G., Hujmanov O. O'zbekistonning janubiy mintaqalari sharoitlarida rayonlashtirilgan, yangi istiqbolli g'o'za navlari ko'chat qalinligi, suv va o'g'it tizimlarining paxta hosildorligiga ta'siri. // Agrar fani xabarnomasi j. – 2003.- № 1(II). - 20-22 b